

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA RAQAMLI SAVODXONLIK: BOLALARNI SUN’IY INTELEKT (SI) IMKONIYATLARI VA XAVFLARI BILAN TANISHTIRISH METODIKASI

Uralova Muxabbat Sanjar qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

“Boshlang‘ich ta’lim metodikasi” kafedrasi dots.v.b. (PhD)

Tel: 91 906 14 77 e-mail: uralovamuhabbat50@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy ta’lim tizimining ajralmas qismiga aylanib borayotgan sun’iy intellekt texnologiyalarini boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga o‘rgatish metodikasi tahlil qilinadi. Maqolada 7-10 yoshli bolalarning psixofiziologik xususiyatlarini hisobga olgan holda, SI tushunchasini sodda tilda tushuntirish, uning ta’limiy imkoniyatlaridan foydalanish va raqamli xavfsizlik madaniyatini shakllantirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: raqamli savodxonlik, sun’iy intellekt, boshlang‘ich ta’lim, algoritmik fikrlash, kiberxavfsizlik, media-savodxonlik, interfaol metodlar.

ЦИФРОВАЯ ГРАМОТНОСТЬ В НАЧАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ: МЕТОДИКА ОЗНАКОМЛЕНИЯ ДЕТЕЙ С ВОЗМОЖНОСТЯМИ И РИСКАМИ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА (ИИ)

Уралова Мухаббат Санжар кизи

Термезский университет экономики и сервиса,

и.о. доцента кафедры «Методика начального образования» (PhD)

Тел: 91 906 14 77, e-mail: uralovamuhabbat50@gmail.com

Аннотация: В данной статье анализируется методика обучения учащихся начальных классов технологиям искусственного интеллекта, которые становятся неотъемлемой частью современной системы образования. С учетом психофизиологических особенностей детей 7–10 лет в статье представлены практические рекомендации по объяснению понятия ИИ простым

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

языком, использованию его образовательных возможностей и формированию культуры цифровой безопасности.

Ключевые слова: цифровая грамотность, искусственный интеллект, начальное образование, алгоритмическое мышление, кибербезопасность, медиаграмотность, интерактивные методы.

DIGITAL LITERACY IN PRIMARY EDUCATION: METHODOLOGY FOR INTRODUCING CHILDREN TO THE OPPORTUNITIES AND RISKS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE (AI)

Uralova Mukhabbat Sanjar kizi

*Termez University of Economics and Service,
Acting Associate Professor of the Department of
"Primary Education Methodology" (PhD)*

Tel: 91 906 14 77, e-mail: uralovamukhabbat50@gmail.com

Abstract: *This article analyzes the methodology of teaching artificial intelligence technologies, which are becoming an integral part of the modern education system, to primary school students. Considering the psychophysiological characteristics of children aged 7–10, the article provides practical recommendations for explaining the concept of AI in simple language, utilizing its educational potential, and forming a culture of digital safety.*

Keywords: *digital literacy, artificial intelligence, primary education, algorithmic thinking, cybersecurity, media literacy, interactive methods.*

Insoniyat tarixida sanoat inqiloblari jamiyat hayotini tubdan o‘zgartirgan bo‘lsa, bugungi kunda kechayotgan to‘rtinchi sanoat inqilobi intellektual texnologiyalar hukmronligi bilan xarakterlanadi. Ushbu jarayonning markazida Sun’iy Intellekt (SI) turibdi. Bugungi kunda SI nafaqat iqtisodiyot yoki muhandislik sohalarida, balki kundalik hayotimizning ajralmas qismiga — ijtimoiy tarmoqlar algoritmlaridan tortib, aqlli uy tizimlarigacha kirib keldi. Ayniqsa, yosh avlod — “Raqamli avlod” vakillari ushbu muhitda shakllanmoqda. Biroq, texnologiyadan shunchaki foydalanish va uning ishlash tamoyillarini anglash o‘rtasida katta tafovut mavjud. Boshlang‘ich ta’lim bosqichida raqamli

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

savodxonlikni shakllantirish, xususan, bolalarni SI bilan tizimli tanishtirish bugungi pedagogika fanining eng dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

Ko‘p yillar davomida maktablarda informatika va raqamli texnologiyalar faqat texnik vositalardan foydalanish (kompyuter savodxonligi) bilan cheklanib keldi. Ammo zamonaviy voqelik o‘quvchidan algoritmlarning ijtimoiy ta’sirini tushunishni, axborotning ishonchliligini tahlil qilishni va SI tomonidan taqdim etilayotgan yechimlarga tanqidiy yondashishni talab qilmoqda. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari (7–10 yosh) o‘zlarining psixologik xususiyatlariga ko‘ra, virtual va real dunyo o‘rtasidagi farqni har doim ham to‘g‘ri anglay olmaydilar. Bu esa ularni kiber-tahdidlar, manipulyatsiya va axborot xurujlari oldida himoyasiz qilib qo‘yadi. Shuning uchun, boshlang‘ich ta’lim tizimida raqamli savodxonlikning “yangi avlodi”ni — SI-savodxonligini joriy etish metodikasini ishlab chiqish zarurati tug‘ilmoqda.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi — boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari uchun sun’iy intellekt tushunchasini o‘quvchilarga sodda, xavfsiz va qiziqarli usullarda yetkazib berish bo‘yicha ilmiy-metodik tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilab olindi:

1. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining raqamli savodxonligi darajasini tahlil qilish;
2. SI tushunchasini bolalar yoshiga mos metoforalar va o‘yinlar orqali tushuntirish metodikasini yaratish;
3. O‘quv jarayonida SI vositalaridan foydalanishning ijobiy (ta’limiy samaradorlik) va salbiy (qaramlik, axborot xavfi) tomonlarini klassifikatsiya qilish;
4. O‘quvchilarda tanqidiy fikrlash va kiberxavfsizlik madaniyatini shakllantirish bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlar modelini taklif etish.

Boshlang‘ich ta’limda SI quyidagi imkoniyatlarni taqdim etadi:

- Individual ta’lim trayektoriyasi: Har bir o‘quvchining o‘zlashtirish darajasiga moslashuvchi dasturlar.
- Kreativlikni oshirish: Matn asosida rasm yaratuvchi yoki ertak to‘quvchi SI vositalari yordamida bolalarning tasavvur olamini boyitish.

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

- Til o‘rganish: Nutqni tanish texnologiyalari orqali talaffuzni mashq qilish.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida SI savodxonligini shakllantirish shunchaki texnologik vositalardan foydalanishni o‘rgatish emas, balki ularda tizimli raqamli tafakkurni tarkib toptirish demakdir. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida bolalar uchun SI savodxonligi modeli quyidagi uchta asosiy kompetensiya blokidan tashkil topadi:

1. Kognitiv-texnik kompetensiya (SI nimaligini anglash). Bu bosqichda o‘quvchi SI tizimlarining ishlash prinsiplari haqida fundamental tushunchaga ega bo‘ladi. 7-10 yoshli bolalar uchun bu quyidagilarni qamrab oladi:

Ma’lumotlar bilan ishlash: Kompyuter “o‘rganishi” uchun unga juda ko‘p ma’lumot (rasmlar, matnlar, tovushlar) kerakligini tushunish.

Algoritmarni tanish: Kundalik hayotda SI algoritmarni qanday rol o‘ynashini farqlash.

Mashinali o‘qitish konsepsiyasi: Mashina xuddi yosh bola kabi xatolar ustida ishlash va takrorlash orqali “aqlli” bo‘lib borishini sodda modellar orqali tasavvur qilish.

2. Amaliy-funksional kompetensiya. Ushbu blok bolaning SI vositalari bilan bevosita muloqot qilish va ulardan ta’limiy maqsadlarda foydalanish ko‘nikmasini belgilaydi:

So‘rov shakllantirish: SI ga aniq va tushunarli topshiriq bera olish (masalan, rasm chizuvchi SI ga rang va shaklni to‘g‘ri tavsiflash).

Adaptiv o‘rganish: Shaxsiylashtirilgan ta’lim platformalarida SI bergan tavsiyalar asosida o‘z bilimini mustaqil oshirish.

Muammolarni hal qilish: Qidiruv tizimlari va SI botlaridan foydalangan holda darslikdagi murakkab savollarga qo‘shimcha javob topish va ularni saralash.

3. Etik va ijtimoiy-madaniy kompetensiya. Bu boshlang‘ich ta’limdagi eng muhim qism bo‘lib, o‘quvchida “raqamli immunitet”ni shakllantiradi:

Inson va robot chegarasi: SI qanchalik “aqlli” ko‘rinmasin, u his-tuyg‘uga ega emasligini va faqat inson tomonidan yaratilgan dastur ekanligini anglash.

Tanqidiy baholash: SI ham adashishi, noto‘g‘ri ma’lumot berishi yoki ma’lumotlarni bir yoqlama ko‘rsatishi mumkinligini tushunish (masalan, stereotiplar haqida sodda tushuncha).

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” **XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL**

Raqamli gigiyena: SI tizimlari bilan muloqotda shaxsiy daxlsizlikni saqlash, begona va shubhali SI xizmatlariga ism, yashash manzili yoki maktab ma’lumotlarini kiritmaslik mas’uliyatini his qilish.

Olib borilgan tadqiqotlar va metodik tahlillar shuni ko‘rsatadiki, boshlang‘ich ta’lim tizimida sun’iy intellekt (SI) savodxonligini tizimli ravishda joriy etish zamonaviy ta’lim paradigmasining kechiktirib bo‘lmas talabidir. 7-10 yoshli bolalar axborot texnologiyalariga eng moslashuvchan va qiziquvchan auditoriya bo‘lib, ularning psixofiziologik xususiyatlari SI kabi murakkab tushunchalarni vizuallashtirish va amaliy tajribalar orqali o‘zlashtirishga imkon beradi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinfdan boshlab SI imkoniyatlari va xatarlari bilan tanishtirish o‘quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi va ularni kelajakdagi yuqori texnologiyali jamiyatga mas’uliyatli raqamli fuqaro sifatida tayyorlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 17-fevraldagi “Sun’iy intellekt texnologiyalarini joriy etishni jadallashtirish uchun shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4996-sonli qarori.
2. Yuldashev, M. (2023). Boshlang‘ich ta’limda raqamli texnologiyalar. Toshkent: "O‘qituvchi" nashriyoti.
3. UNESCO. (2021). AI and education: Guidance for policy-makers. Paris: UNESCO Publishing.
4. Luckin, R. (2018). Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education in the 21st Century. London: UCL IOE Press.
5. Touretzky, D. S., et al. (2019). "Envisioning AI for K-12: What Should Every Child Know about AI?". Proceedings of the AAAI Conference on Artificial Intelligence.
6. Ibragimova, G. N. (2022). "Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining axborot madaniyatini shakllantirish metodikasi". Pedagogika jurnali, 3-son.